

การใช้สารสนเทศในการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอก
เพื่อวางแผนยุทธศาสตร์สถาบันอุดมศึกษาไทย
Information Usage for External Environments Analysis for
Formulating Strategic Planning of Thai Universities

ภาคภูมิ หมีเงิน¹

ชลภัสส์ วงษ์ประเสริฐ²

วสุ เชาว์พานนท์³

ลำปาง แม่นมายุ²

Pharkpoom Meengoen

Chollaphat Vongprasert

Wasu Chaopanon

Lampang Manmart

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิเคราะห์ สังเคราะห์ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อพัฒนารอบแนวคิดเกี่ยวกับสารสนเทศสภาพแวดล้อมภายนอกองค์กรที่ใช้ในการวางแผนยุทธศาสตร์การบริหารสถาบันอุดมศึกษา โดยนำกรอบแนวคิดที่ได้จากการสังเคราะห์ทฤษฎีไปวิเคราะห์ร่วมกับการนำเสนอสารสนเทศสภาพแวดล้อมภายนอกองค์กร มาใช้ในการวางแผนยุทธศาสตร์ของสถาบันอุดมศึกษา โดยวิเคราะห์จากข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอกองค์กร ได้แก่ โอกาสและภาวะคุกคามของสถาบัน

¹ สาขาวิชาสารสนเทศศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น; Information Studies Program, Faculty of Humanities & Social Sciences, Khon Kaen University

² สาขาวิชาสารสนเทศศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น; Department of Information Sciences, Faculty of Humanities & Social Sciences, Khon Kaen University

³ ภาควิชาวิศวกรรมคอมพิวเตอร์ คณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น; Department of Computer Engineering, Faculty of Engineering, Khon Kaen University

ผลที่ได้จากการวิเคราะห์จะทำให้เห็นช่องว่างระหว่างทฤษฎีกับภาคปฏิบัติ ที่มีการใช้สารสนเทศจริง และวิเคราะห์ให้เห็นว่ามีสารสนเทศสภาพแวดล้อมภายนอกองค์กรของสถาบันอุดมศึกษาในประเด็นใดบ้าง และสารสนเทศสภาพแวดล้อมภายนอกองค์กรของสถาบันอุดมศึกษาใดบ้างที่นำมาใช้จริง

ผู้วิจัยทบทวนวรรณกรรม แนวคิด ทฤษฎี ระหว่างในช่วงปี ค.ศ. 1985 ถึง ค.ศ. 2009 เพื่อสร้างกรอบแนวคิดเกี่ยวกับสารสนเทศสภาพแวดล้อมภายนอกองค์กร และวิเคราะห์แผนยุทธศาสตร์ของสถาบันอุดมศึกษาไทย โดยผู้วิจัยได้รวบรวมสารสนเทศของสถาบันอุดมศึกษา 24 แห่ง โดยใช้แบบวิเคราะห์เพื่อวิเคราะห์หาประเด็นที่คาดว่าจะมีความเกี่ยวข้องและการใช้สารสนเทศสภาพแวดล้อมภายนอกองค์กร โดยวิเคราะห์สารสนเทศสภาพแวดล้อมภายนอกองค์กรเฉพาะอุปสรรคและภาวะคุกคามต่อสถาบันอุดมศึกษาตามประเด็น โดยใช้กรอบการวิเคราะห์สารสนเทศสภาพแวดล้อมภายนอกองค์กรจากการทบทวนวรรณกรรม ซึ่งประกอบด้วย

1) สารสนเทศสภาพแวดล้อมทั่วไปของสถาบันอุดมศึกษา ได้แก่ สารสนเทศเกี่ยวกับการเมือง สารสนเทศเกี่ยวกับกฎหมาย สารสนเทศเกี่ยวกับเศรษฐกิจ สารสนเทศเกี่ยวกับสังคม สารสนเทศเกี่ยวกับวัฒนธรรม สารสนเทศเกี่ยวกับประชากร และสารสนเทศเกี่ยวกับเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร

2) สารสนเทศสภาพแวดล้อมในการดำเนินงานของสถาบันอุดมศึกษา ได้แก่ สารสนเทศเกี่ยวกับการแข่งขัน สารสนเทศเกี่ยวกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย สารสนเทศเกี่ยวกับเครือข่ายความร่วมมือ สารสนเทศเกี่ยวกับลูกค้า และสารสนเทศเกี่ยวกับธุรกิจหรืออุตสาหกรรม ผลที่ได้นำมาวิเคราะห์และจัดกลุ่ม โดยจัดกลุ่มเป็นประเด็นสารสนเทศสภาพแวดล้อมภายนอกองค์กร

คำสำคัญ: สารสนเทศสภาพแวดล้อมภายนอกองค์กร การวางแผนยุทธศาสตร์ของสถาบันอุดมศึกษาไทย

Abstract

This analytical research aims to analyze and synthesize related theories and research papers for developing external information framework for formulation

of strategic management plans of Thai universities. The external information of the higher institutions consisted of threats and opportunities. The results of the analysis revealed the gaps between theories and practices in utilizing information, the external information, and the external information which was actually used in the strategic planning.

The 1985 - 2009 published literature related to the framework and theories was reviewed for developing the framework of external information of the universities. In addition, the researcher analyzed the existing strategic plans of 24 Thai universities using analytical forms to identify only threats and opportunities of the universities based on the framework developed from the literature review, including 2 types of information: 1) general external information comprising politics, laws, economy and society, culture, population, and information technology and communication. 2) operational information of the universities including competition, stakeholders, networks and collaboration, customers, and business and industry information.

keywords: External Information, Formulating Strategic Planning of Thai Universities

บทนำ

การดำเนินงานในสภาวะที่มีการแข่งขันสูงขององค์กรภาครัฐและภาคธุรกิจเอกชน โดยเฉพาะความเจริญก้าวหน้าของเทคโนโลยีสารสนเทศ การติดต่อสื่อสารแลกเปลี่ยนข้อมูล การเติบโตขององค์ความรู้ และการเรียนรู้สามารถทำได้โดยไม่มีขอบเขตจำกัด ความมั่นคงและเสถียรภาพของนโยบายภาครัฐ กฎระเบียบที่เอื้อให้เกิดการแข่งขันอย่างเสรี ส่งผลต่อองค์กรต้องปรับเปลี่ยนการบริหารองค์กรเพื่อเพิ่มศักยภาพในการแข่งขัน กระแสการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ทำให้ต้องปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์ด้านบริหารจัดการ องค์กรไปสู่กระบวนการทัศน์ใหม่ (Hee, 1997) องค์กรได้นำแนวคิดด้านยุทธศาสตร์เข้ามา โดยมุ่งหวังที่จะสร้างความได้เปรียบในการแข่งขัน ในการทำกำไรเหนือคู่แข่งหรือ ผลตอบแทนในการลงทุนสูงสุดสำหรับองค์กรภาคธุรกิจ องค์กรภาครัฐหรือองค์กรภาคธุรกิจ

ได้นำแนวคิดดังกล่าวมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของตนเอง องค์กรอยู่รอดได้ในกระแสการแข่งขันอย่างรุนแรง ปัจจัยสำคัญ คือ การมียุทธศาสตร์ที่ชัดเจน ดังนั้น สถาบันอุดมศึกษาไทยจึงมีการวางแผนเชิงกลยุทธ์และใช้แนวคิดการบริหารจัดการองค์กรสมัยใหม่ เพื่อให้สามารถสนับสนุนการดำเนินงานตามภารกิจหลักของสถาบันอุดมศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพและสร้างความได้เปรียบในการแข่งขัน โดยใช้แผนยุทธศาสตร์เป็นเครื่องมือในการกำหนดทิศทางการทำงานของสถาบันอุดมศึกษา ทำให้สามารถวางแผนการใช้ทรัพยากรขององค์กรให้เกิดความคุ้มค่าและเกิดประโยชน์สูงสุด บรรลุตามภารกิจและวัตถุประสงค์ขององค์กร องค์กรจะต้องสามารถมองไปข้างหน้าและกำหนดการเปลี่ยนแปลงในอนาคตได้อย่างถูกต้อง ความเข้าใจถึงการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมภายนอกที่จะเกิดขึ้น การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอกองค์กรเป็นการประเมินตนเองอย่างถูกต้อง โดยการประเมินตนเองอย่างถูกต้องนั้น องค์กรจะต้องรู้ข้อจำกัดและความแกร่งของตนเอง มีความสง่างามในการเรียนรู้ และพร้อมที่จะปรับปรุงตนเองตลอดจนเชิญชวนเพื่อให้มีการเสนอแนะและปรับปรุง และการให้ข้อมูลป้อนกลับ การประเมินตนเองอย่างถูกต้องทำให้ผู้นำรู้ว่าเมื่อใดควรจะต้องแสวงหาความช่วยเหลือ เมื่อใดที่จะต้องมุ่งมั่นที่จะสร้างภาวะผู้นำที่แข็งแกร่งขึ้นมาใหม่ (Vongprasert, 2550) การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอกองค์กรมาจากความคิดเห็นมากกว่าอยู่บนพื้นฐานของความเป็นจริง จะเห็นได้ว่าองค์กรขาดสารสนเทศและมีการจัดการสารสนเทศจากการวิเคราะห์ตนเองอย่างเป็นระบบ ทำให้การกำหนดวิสัยทัศน์อยู่บนความคิดมากกว่าอยู่บนพื้นฐานของความจริง ซึ่งองค์กรจะมีการวางแผนยุทธศาสตร์ แต่อย่างไรก็ตามมีเพียงร้อยละ 20 เนื่องจากองค์กรไม่มีการปรับเปลี่ยนของสภาพให้เอื้อต่อความสำเร็จตามยุทธศาสตร์ขององค์กร จึงส่งผลให้องค์กรมีความตระหนักถึงความสำคัญในเรื่องของการจัดการสารสนเทศสภาพแวดล้อมภายนอกองค์กรมากยิ่งขึ้น (Penroge, 1995; Porter, 1985) เพื่อสร้างสารสนเทศเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมภายนอกองค์กรเพื่อรวบรวม วิเคราะห์และนำสารสนเทศเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมภายนอกองค์กรไปใช้ในการกำหนดยุทธศาสตร์ขององค์กร (Choo, 2001; Hay & Watson, 1999)

การวางแผนยุทธศาสตร์ของสถาบันอุดมศึกษาไทยจำเป็นต้องใช้สารสนเทศ เพราะสารสนเทศถือว่าเป็นทรัพยากรเชิงยุทธศาสตร์ที่สำคัญอย่างหนึ่งขององค์กรสมัยใหม่ ในปัจจุบันองค์กรพยายามที่จะหลอมรวมและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรสารสนเทศ (Curry & Moore, 2003) โดยสารสนเทศเป็นทรัพยากรหนึ่งที่สนับสนุน

การขับเคลื่อนองค์กรไม่ต่างจากสินทรัพย์อื่นๆ (Boonprasert, 1994; Santiwong, 1996) สารสนเทศที่องค์กรมีความต้องการเพื่อสนับสนุนการขับเคลื่อนองค์กร ประกอบด้วย สารสนเทศสภาพแวดล้อมภายในองค์กรและสารสนเทศสภาพแวดล้อมภายนอกองค์กร โดยเฉพาะสารสนเทศสภาพแวดล้อมภายนอกองค์กร ซึ่งเป็นผลจากการที่สภาพแวดล้อมภายนอกองค์กรมีความซับซ้อนมากขึ้นและมีการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็ว (Kanter, 1991) จากการขยายตัวอย่างรวดเร็วและรุนแรง รวมถึงความซับซ้อนของปฏิสัมพันธ์ระหว่าง องค์กรและสภาพแวดล้อมภายนอกองค์กรได้มีการยอมรับในวงกว้างมากขึ้น พร้อมนี้ มีข้อสรุปสำคัญเกี่ยวกับประเด็นดังกล่าวว่า องค์กรสามารถควบคุมและถูกควบคุมโดย สภาพแวดล้อมภายนอกองค์กรในการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องดังที่ Choo (2001) กล่าวว่า องค์กรมีลักษณะที่เป็นระบบเปิดที่มีความซับซ้อนสูง และมีความเกี่ยวข้องอย่างมากกับการแลกเปลี่ยนส่วนนำเข้าและผลลัพธ์กับสภาพแวดล้อมภายนอกองค์กรและสอดคล้องกับ แนวคิดเกี่ยวกับปัจจัยที่มีบทบาทและส่งผลกระทบต่อองค์กร (Penroge, 1995) สารสนเทศ สภาพแวดล้อมภายนอกองค์กรซึ่งถือว่าเป็นสารสนเทศที่มีความสำคัญมาก ซึ่งอาจจะ อยู่ในรูปของสัญลักษณ์หรือข้อความ การแข่งขันระหว่างองค์กรที่เกิดขึ้นเป็นผลของ ความไม่เท่าเทียมกันในการใช้สารสนเทศ รวมถึงความสามารถในการ สรรหา การรับรู้ และการนำไปใช้ของสารสนเทศในองค์กร โดยการแข่งขันระหว่างองค์กรได้นำไปสู่ การแข่งขันด้านความเร็วในการสืบค้นและการเรียนรู้สารสนเทศภายนอกขององค์กร จากจุดนี้มีการนำเอาหลักการการจัดการเชิงยุทธศาสตร์ในการสร้างยุทธศาสตร์ใน ภาครัฐกิจมาประยุกต์ใช้กับองค์กรมากขึ้น (Anthony & Herzlinger, 1980; Ducker, 1989; Kotler & Andreasen, 1991; Fox & Kotler, 1980)

การใช้สารสนเทศในการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมนอก เพื่อการกำหนดยุทธศาสตร์ จะช่วยให้ผู้บริหารเข้าใจถึงสภาพแวดล้อมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับองค์กรพร้อมกับสถานการณ์ และปัจจัยต่างๆ ที่อาจจะมีผลกระทบต่อการดำเนินงานขององค์กรในปัจจุบันและอนาคต จึงแบ่งการวิเคราะห์ออกเป็น 2 ส่วนคือ การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอกองค์กร (External environment analysis) และการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในองค์กร (Internal environment analysis) เพื่อวิเคราะห์และกำหนดยุทธศาสตร์ขององค์กรโดย ในที่นี้มุ่งศึกษาการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอกองค์กร เนื่องจากเป็นสภาพแวดล้อม ที่มีความเป็นพลวัต การเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมนอกตลอดเวลา ได้แก่ ปัจจัย ทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง เทคโนโลยี โลกาภิวัตน์ กรอบกับการแข่งขันในการดำเนินงาน

ขององค์กรต่างๆ มีความรุนแรงมากขึ้นส่งผลให้องค์กรต้องมีกระบวนการในการเรียนรู้สภาพแวดล้อมภายนอกองค์กรให้รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงและผลกระทบต่องค์กร ดังนั้น ผู้วิจัยสนใจศึกษาการใช้สารสนเทศสภาพแวดล้อมภายนอกองค์กรในการวางแผนของสถาบันอุดมศึกษาและสะท้อนความสำคัญของประเด็นสารสนเทศสภาพแวดล้อมภายนอกที่ใช้ในการวางแผนยุทธศาสตร์ของสถาบันอุดมศึกษาไทย

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาการใช้สารสนเทศในการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอกเพื่อวางแผนยุทธศาสตร์ของสถาบันอุดมศึกษาไทย

กรอบแนวคิดการวิจัย

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของการวิจัย เรื่อง สารสนเทศสภาพแวดล้อมภายนอกองค์กรเพื่อสนับสนุนการวางแผนยุทธศาสตร์ของสถาบันอุดมศึกษาไทย โดยมุ่งเน้นวิเคราะห์การใช้สารสนเทศสภาพแวดล้อมภายนอกองค์กรที่สนับสนุนการวางแผนยุทธศาสตร์ของสถาบันอุดมศึกษาไทย โดยมีกรอบการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอกองค์กร ดังนี้

1. **สภาพแวดล้อมทั่วไป** เป็นสภาพแวดล้อมภายนอกองค์กรที่มีความสำคัญต่องค์กรในการบริหารจัดการ และการดำเนินการกิจโดยตรง แต่สามารถส่งผลกระทบต่อการทำงานขององค์กรได้ โดยสารสนเทศสภาพแวดล้อมที่ต้องพิจารณามี ดังนี้

1.1 **สารสนเทศเกี่ยวกับการเมือง** ประกอบด้วย นโยบายเศรษฐกิจและสังคม งบประมาณแผ่นดิน นโยบายด้านการใช้จ่ายและการลงทุนของภาครัฐ มาตรการเฉพาะกิจต่างๆ ระดับความมั่นคงทางการเมือง กลุ่มอำนาจทางการเมือง

1.2 **สารสนเทศเกี่ยวกับกฎหมาย** ประกอบด้วย กฎหมาย กฎระเบียบ ข้อบังคับทางกฎหมาย ภาษีอากร กฎหมายผู้บริโภค กฎหมายการแข่งขัน กฎหมายการจ้างงาน กฎหมายสุขภาพและความปลอดภัย กฎหมายทางสภาพแวดล้อม กฎระเบียบด้านสิ่งแวดล้อม กฎหมายระหว่างประเทศ กฎหมายเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร การออกกฎหมายในอนาคต และหน่วยงานกำกับดูแลการออกกฎหมาย

1.3 **สารสนเทศเกี่ยวกับเศรษฐกิจ** ประกอบด้วย อัตราการแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศ อัตราเงินเฟ้อ อัตราเงินฝืด อัตราการออม ผลผลิตมวลรวมในประเทศ นโยบายทางการเงิน อัตราดอกเบี้ยในประเทศและต่างประเทศ การซื้อขายหลักทรัพย์ใน

ตลาดหลักทรัพย์ และการซื้อขายหลักทรัพย์ในตลาดพันธบัตร ดัชนีผลผลิตอุตสาหกรรม รายได้ส่วนบุคคล อัตราการว่างงาน งบประมาณขาดดุล / เกินดุล การขาดดุลการค้า / การเกินดุล ภาวะเศรษฐกิจในสภาวะการณ์ต่างๆ และวิกฤติเศรษฐกิจทั้งระดับประเทศและระดับโลก

1.4 สารสนเทศเกี่ยวกับสังคม เป็นการเปลี่ยนแปลงของสังคมที่มีผลต่อการศึกษาซึ่งประกอบด้วย การคุกคามชาติตะวันตก/อิทธิพลของชาวตะวันตก การเปลี่ยนแปลงประเทศ ภาวะสงครามที่ส่งผลต่อการดำรงชีวิต ความต้องการในการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษา การยอมรับของสังคมและชุมชน สังคมเศรษฐกิจความรู้

1.5 สารสนเทศเกี่ยวกับวัฒนธรรม ประกอบด้วย การเปลี่ยนแปลง วัฒนธรรมโดยรวมที่ส่งผลต่อวิถีชีวิตและการดำรงตนในสังคม ความต้องการและค่านิยมของผู้เรียน ทศนคติ ความต้องการ และลักษณะเฉพาะของคนในสังคมหรือกลุ่มคน พฤติกรรมทางศาสนา ศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรม

1.6 สารสนเทศเกี่ยวกับประชากร ประกอบด้วย โครงสร้างประชากรที่มี การกระจายตัว ด้านอายุและปริมาณของผู้เรียนแตกต่างกันในช่วงเวลาหนึ่ง ๆ ทำให้ ต้องการจัดการศึกษาอย่างเพียงพอและทันต่อความจำเป็น ขนาดและรูปแบบของ ครอบครัว คุณภาพของประชากรด้านสุขภาพ การศึกษา รายได้ ที่อยู่อาศัยและ สภาพแวดล้อม ชีวิตครอบครัวและชุมชน การคมนาคมและการสื่อสาร และการมีส่วนร่วม การย้ายถิ่นฐาน การว่างงาน ค่านิยมและพฤติกรรม

1.7 สารสนเทศเกี่ยวกับเทคโนโลยีสารสนเทศ ประกอบด้วย การพัฒนา ผลิตภัณฑ์ใหม่ การพัฒนากระบวนการ ความก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ นวัตกรรม อัตราการล้าสมัยของเทคโนโลยี การพัฒนาเทคโนโลยีเพื่อการแข่งขัน การวิจัย และพัฒนาและแหล่งทุนการวิจัย การพัฒนาสารสนเทศและการสื่อสาร การพัฒนา ซอฟต์แวร์ กฎหมายเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ทรัพย์สินทางปัญญา เทคโนโลยี เพื่อการศึกษา

1.8 สารสนเทศเกี่ยวกับระบบการศึกษา ประกอบด้วย ระบบการบริหาร จัดการ ปรัชญาการศึกษา แผนการศึกษาแห่งชาติ พรบ.การศึกษา แผนการอุดมศึกษา (Sheila Corral, 2000)

2. แนวคิดสภาพแวดล้อมในการดำเนินงาน สภาพแวดล้อมที่มีผลต่อ การดำเนินงานโดยตรงต่อองค์กร เป็นสภาพแวดล้อมที่สร้างผลกระทบต่อการปฏิบัติงาน ประจำวันในการสร้างผลผลิตขององค์กร การทำงานประจำวันส่วนใหญ่ของผู้บริหาร

มักจะเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมระดับนี้เป็นสภาพแวดล้อมองค์กรที่ระบุถึงจุดแข็ง จุดอ่อน ขององค์กร เพิ่มความอยู่รอดและความสามารถทางการแข่งขันที่เพิ่มสูงขึ้น เพื่อนำจุดแข็งมาใช้ให้เกิดประโยชน์และแก้ไขจุดอ่อนหรือข้อบกพร่องขององค์กรเอง จึงเป็นการดำเนินการที่สำคัญคือการวิเคราะห์การใช้ทรัพยากรในลักษณะที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล โดยสารสนเทศสภาพแวดล้อมในการดำเนินงาน ดังนี้

2.1 สารสนเทศเกี่ยวกับตลาด ประกอบด้วย ตลาดเป้าหมาย ระดับการเจาะตลาด ความต้องการในปัจจุบันของลูกค้า ความต้องการในอนาคตของลูกค้า ช่องทางการจัดจำหน่าย ความอ่อนไหวทางด้านราคา และแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงของลูกค้าในปัจจุบัน

2.2 สารสนเทศเกี่ยวกับลูกค้า ประกอบด้วย ตลาดธุรกิจ ตลาดผู้บริโภค ตลาดผู้ขายต่อตลาดรัฐบาล และผู้ประกอบการ

2.3 สารสนเทศเกี่ยวกับคู่แข่ง ประกอบด้วย คู่แข่งขันทางตรง ตลาดทางอ้อม และองค์กรที่เป็นคู่แข่ง

2.4 สารสนเทศเกี่ยวกับธุรกิจหรืออุตสาหกรรม ประกอบด้วย คู่แข่งขันทางธุรกิจ ผู้ผลิตปัจจัยการผลิต ลูกค้า สินค้าหรือบริการทดแทน และ คู่แข่งรายใหม่ (Porter, 1985)

สารสนเทศภายนอกองค์กรดังกล่าวนี้ ได้ส่งผลต่อการปรับเปลี่ยนสถานันสะท้อนต่อทิศทางและการพัฒนาของสถาบัน ซึ่งทิศทางและโครงสร้างภายในนั้นกำหนดตามนโยบายของรัฐบาล โดยสารสนเทศสภาพแวดล้อมภายนอกองค์กรเหล่านี้ส่งผลให้สถาบันปรับเปลี่ยนแนวคิดและรูปแบบการบริหารจัดการ

วิธีการดำเนินการวิจัย

การศึกษาเพื่อวิเคราะห์หาสารสนเทศสภาพแวดล้อมภายนอกองค์กรเพื่อสนับสนุนการวางแผนยุทธศาสตร์ของสถาบันอุดมศึกษาไทย ผู้วิจัยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ เนื่องด้วยงานวิจัยนี้มีทั้งการวิเคราะห์เอกสาร และวิเคราะห์ทฤษฎีเพื่อหากรอบแนวคิดสารสนเทศสภาพแวดล้อมภายนอกองค์กร ดังนี้

1. การวิเคราะห์ สังเคราะห์ ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อพัฒนารอบแนวคิดเกี่ยวกับสารสนเทศสภาพแวดล้อมภายนอกองค์กรที่ใช้ในการวางแผนยุทธศาสตร์

ในการบริหารสถาบันอุดมศึกษา โดยทบทวนวรรณกรรมทฤษฎี และงานวิจัยที่สอดคล้องกับสารสนเทศสภาพแวดล้อมภายนอกองค์กร และกระบวนการจัดการสารสนเทศสภาพแวดล้อมภายนอกองค์กรตามหลักการอัจฉริยภาพการแข่งขัน ในช่วงปีระหว่าง ค.ศ. 1985 ถึง ค.ศ. 2009

2. วิเคราะห์แผนยุทธศาสตร์โดยรวมแผนยุทธศาสตร์ของสถาบันอุดมศึกษา 24 แห่ง โดยใช้แบบวิเคราะห์ เพื่อวิเคราะห์หาประเด็นที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับการวางแผนยุทธศาสตร์และการใช้สารสนเทศสภาพแวดล้อมภายนอกองค์กรเฉพาะประเด็นอุปสรรคและภาวะคุกคามต่อสถาบันอุดมศึกษา ซึ่งจากการวิเคราะห์สารสนเทศสภาพแวดล้อมภายนอกองค์กรตามประเด็น โดยใช้กรอบการวิเคราะห์สารสนเทศสภาพแวดล้อมภายนอกองค์กรที่ได้จากการทบทวนวรรณกรรมและทฤษฎีซึ่งประกอบด้วย 1) สารสนเทศสภาพแวดล้อมทั่วไป (General environment) ของสถาบันอุดมศึกษาไทย ได้แก่ สารสนเทศเกี่ยวกับการเมือง สารสนเทศเกี่ยวกับกฎหมาย สารสนเทศเกี่ยวกับเศรษฐกิจ สารสนเทศเกี่ยวกับสังคม สารสนเทศเกี่ยวกับวัฒนธรรม สารสนเทศเกี่ยวกับประชากร และสารสนเทศเกี่ยวกับเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารและ 2) สารสนเทศสภาพแวดล้อมในการดำเนินงาน (Task environment) ของสถาบันอุดมศึกษาไทย ได้แก่ สารสนเทศเกี่ยวกับการแข่งขัน สารสนเทศเกี่ยวกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย สารสนเทศเกี่ยวกับเครือข่ายความร่วมมือ สารสนเทศเกี่ยวกับลูกค้า และสารสนเทศเกี่ยวกับการดำเนินงานของสถาบันอุดมศึกษา

3. กรอบแนวคิดที่ได้จากการสังเคราะห์ทฤษฎีไปวิเคราะห์ร่วมกับสารสนเทศสภาพแวดล้อมภายนอกองค์กรที่ใช้ในการวางแผนยุทธศาสตร์ของสถาบันอุดมศึกษาไทย ซึ่งผู้วิจัยได้มาจากการวิเคราะห์ข้อมูลสภาพแวดล้อมภายนอกองค์กรที่ใช้ในการวางแผนยุทธศาสตร์ สถาบันอุดมศึกษาในประเทศไทย ซึ่งได้แก่ โอกาสและภาวะคุกคามของสถาบันอุดมศึกษา ผลที่ได้จากการวิเคราะห์จะทำให้เห็นถึงช่องว่างระหว่างภาคทฤษฎีกับภาคปฏิบัติที่มีการใช้สารสนเทศจริงและเป็นการวิเคราะห์ให้เห็นว่ามีการใช้สารสนเทศสภาพแวดล้อมภายนอกองค์กรประเด็นใดบ้างและสารสนเทศใดบ้างที่นำมาใช้จริง โดยนำสารสนเทศที่เกี่ยวกับการวางแผนยุทธศาสตร์ที่ผ่านกระบวนการวิเคราะห์นำมาจัดกลุ่มเป็นประเด็นสารสนเทศสภาพแวดล้อมภายนอกองค์กรและเขียนเป็นนิยามปฏิบัติการที่เรียกว่าคุณลักษณะสารสนเทศสภาพแวดล้อม

ผลการวิจัย

การวิเคราะห์การใช้สารสนเทศสภาพแวดล้อมภายนอกองค์กรเพื่อสนับสนุนการวางแผนยุทธศาสตร์ของสถาบันอุดมศึกษา

การใช้สารสนเทศสภาพแวดล้อมภายนอกองค์กรที่ได้จากการวิเคราะห์แผนยุทธศาสตร์นั้น มีรายละเอียดมากกว่าที่วิเคราะห์จากทฤษฎี ซึ่งแสดงให้เห็นว่าสารสนเทศสภาพแวดล้อมภายนอกองค์กรมีความเปลี่ยนแปลงไปตามบริบทของผู้ใช้ ดังนั้น เพื่อให้เห็นว่าในบริบทของประเทศไทยนั้นสถาบันอุดมศึกษาของไทยใช้สารสนเทศสภาพแวดล้อมภายนอกองค์กรกลุ่มไหนบ้างและสารสนเทศในแต่ละกลุ่มมีลักษณะสำคัญอย่างไร ผู้วิจัยจึงนำผลการวิเคราะห์สารสนเทศสภาพแวดล้อมภายนอกองค์กรจากการวิเคราะห์แผนยุทธศาสตร์มาจัดกลุ่มและอธิบายคุณลักษณะได้ดังนี้

1. สารสนเทศสภาพแวดล้อมทั่วไปของสถาบันอุดมศึกษาไทย

1.1 สารสนเทศเกี่ยวกับการเมือง หมายถึง สารสนเทศที่เกี่ยวกับ นโยบายของภาครัฐทั้งในระดับประเทศ กระทรวง และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาของชาติ และระบบงบประมาณซึ่งประกอบด้วย

- 1) นโยบายการอุดมศึกษาของชาติ
- 2) แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้แก่ กรอบการพัฒนาคุณภาพคนและสังคมไปสู่สังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้
- 3) กรอบทิศทางการพัฒนาประเทศ ได้แก่ นโยบายการวิจัยและพัฒนาประเทศ เป็นการส่งเสริมและสนับสนุนสถาบันอุดมศึกษาในการวิจัยและพัฒนา
- 4) แผนนโยบายของนายกรัฐมนตรี ได้แก่ การขยายโอกาสทางการศึกษา เป็นการกระจายอำนาจทางการศึกษา การพัฒนาไปสู่สถาบันอุดมศึกษาระดับโลก การแลกเปลี่ยนอาจารย์ เป็นการสร้างความร่วมมือระหว่างสถาบันอุดมศึกษาในด้านอาจารย์ผู้สอนและนักวิจัย การแลกเปลี่ยนนักศึกษา เป็นการสร้างความร่วมมือระหว่างสถาบันอุดมศึกษาในด้านนักศึกษา การจัดหลักสูตรร่วมระหว่างสถาบันอุดมศึกษา เป็นการสร้างความร่วมมือระหว่างสถาบันอุดมศึกษาในด้านการจัดหลักสูตร และการเป็นศูนย์กลางการศึกษาในกลุ่มประเทศเพื่อนบ้าน
- 5) นโยบายการปฏิรูประบบราชการ ได้แก่ นโยบายกำลังคนของภาครัฐในสถาบันอุดมศึกษา มีการจำกัดกำลังคนและปรับลดงบประมาณด้านอัตรากำลัง

ของสถาบันอุดมศึกษา การบริหารภาครัฐแนวใหม่ โดยการประเมินตามคำรับรอง การปฏิบัติราชการ และการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น เป็นการกระจายอำนาจทางการศึกษา โดยสถาบันอุดมศึกษาในส่วนภูมิภาคมีบทบาทในการจัดการศึกษามากขึ้น

6) นโยบายการพัฒนาบุคลากรของประเทศ ได้แก่ การศึกษาและการสอนทางวิทยาศาสตร์สุขภาพ การศึกษาและการสอนทางวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี การศึกษาและการสอนทางวิทยาศาสตร์การเกษตร การศึกษาและการสอนทางเทคโนโลยีชีวภาพและนาโนเทคโนโลยี การศึกษาและการสอนทางเทคโนโลยีสารสนเทศ การศึกษาและการสอนทางวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม และการศึกษาและการสอนทางการบริการสุขภาพ

7) นโยบายกำลังคนของประเทศ ได้แก่ การวางแผนกำลังคนของประเทศ ความต้องการพัฒนากำลังคนทางวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี ความต้องการพัฒนากำลังคนทางวิทยาศาสตร์สุขภาพ ความต้องการพัฒนากำลังคนทางเทคโนโลยีสารสนเทศ และความต้องการพัฒนากำลังคนทางวิชาชีพและเทคโนโลยี

8) นโยบายด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ได้แก่ นโยบายวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีของประเทศ การเป็นมหาวิทยาลัยเฉพาะทาง การพึ่งพาตนเองทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี การผลิตบุคลากรทางวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี การพัฒนาศูนย์วิทยาการขั้นสูงทางวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี การใช้วิทยาศาสตร์เทคโนโลยีแก้ปัญหาประเทศ และนโยบายพลังงานทดแทน

9) นโยบายกระทรวงศึกษาธิการ ได้แก่ มหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ สถาบันอุดมศึกษาที่มีความคล่องตัวในการบริหาร แต่การปรับสภาพยังขาดความเข้าใจในระบบการบริหารจัดการและควบคุมไม่ได้ในขั้นตอนนิติบัญญัติ การศึกษาต่อเนื่องเป็นการสนับสนุนการเรียนรู้ตลอดชีวิต และมาตรฐานการอุดมศึกษา

10) นโยบายสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา ได้แก่ การเป็นมหาวิทยาลัยวิจัย เป็นการสนับสนุนการดำเนินงานแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์ กรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ เป็นการพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา และยุทธศาสตร์อุดมศึกษาไทยในการเตรียมความพร้อมสู่การเป็นประชาคมอาเซียนในปี พ.ศ. 2558

11) นโยบายกระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ได้แก่ แผนแม่บทเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารแห่งชาติ และแผนแม่บทเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารแห่งอาเซียน

12) นโยบายสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ ได้แก่ คู่มือคำอธิบายตัวชี้วัดระดับความสำเร็จของการพัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐ

13) นโยบายสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา ได้แก่ เกณฑ์การประกันคุณภาพระดับอุดมศึกษา

14) งบประมาณแผ่นดิน ได้แก่ จำนวนงบประมาณภาครัฐมีแนวโน้มที่ปรับลดลงไม่เพียงพอต่อการขยายตัวของสถาบัน จำนวนงบประมาณการวิจัยมีแนวโน้มที่ปรับลดลงเนื่องด้วยวิกฤตเศรษฐกิจ และผลการดำเนินงานแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์ การปรับเปลี่ยนการจัดสรรงบประมาณสนับสนุนการดำเนินงานเป็นแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์

1.2 สารสนเทศเกี่ยวกับกฎหมาย กฎระเบียบ และข้อบังคับ หมายถึง สารสนเทศเกี่ยวกับกฎระเบียบข้อบังคับ แนวทางปฏิบัติที่มีผลต่อการดำเนินงานของสถาบัน ซึ่งประกอบด้วย

1) พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และฉบับแก้ไข พ.ศ. 2545 ได้แก่ กรอบการศึกษาและการสอนระดับอุดมศึกษา และเกณฑ์มาตรฐานการประกันคุณภาพระดับอุดมศึกษา

2) การปฏิรูประบบการเงินเพื่อการอุดมศึกษา ได้แก่ แนวทางในการปฏิรูประบบการเงินเพื่อการอุดมศึกษา มีแนวโน้มปรับลดงบประมาณกองทุนฯ และกองทุนเงินให้กู้ยืมที่ผูกกับรายได้ในอนาคต (กรอ.) เป็นการปรับเปลี่ยนการอุดหนุนเป็นการสนองทุนผ่านผู้เรียนโดยรัฐให้เงินอุดหนุนแก่สถาบันอุดมศึกษา

3) พระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม พ.ศ. 2545 ได้แก่ แนวทางการปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม

4) พระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ. 2546 ได้แก่ กรอบแนวทางการในการดำเนินการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี และกรอบการประเมินตามคำรับรองการปฏิบัติราชการ

5) พระราชบัญญัติกองทุนเงินให้กู้ยืมเพื่อการศึกษา พ.ศ. 2541 ได้แก่ แนวทางการจัดการกองทุนเงินให้กู้ยืมเพื่อการศึกษา

6) กฎระเบียบข้อบังคับของสภาวิชาชีพต่างๆ เช่น แพทย์ การพยาบาล สาธารณสุข ทันตแพทย์ เกษัตริกรรม กายภาพบำบัด เทคนิคการแพทย์ สัตวแพทย์ วิศวกร สภาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี บรรณารักษ์ บัญชี ข้าราชการและโทรทัศน์ ได้แก่ แนวปฏิบัติ

ในการประกอบวิชาชีพของสมาชิกวิชาชีพต่างๆ

7) พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้รับบริการด้านสาธารณสุข ได้แก่ กรอบการคุ้มครองผู้รับบริการด้านสาธารณสุขสำหรับสถาบันอุดมศึกษาที่มีโรงพยาบาล หรือสถานพยาบาลในกำกับ

8) พระราชบัญญัติสถาบันอุดมศึกษาเอกชน พ.ศ. 2546 ได้แก่ กรอบการบริหารและการจัดการศึกษาของสถาบันอุดมศึกษาเอกชน

9) ระบบการคัดเลือกสำหรับการรับบุคคลเข้าศึกษาในสถาบันอุดมศึกษา ได้แก่ หลักการและแนวทางการคัดเลือกบุคคลเข้าศึกษาในสถาบันอุดมศึกษา ระบบกลาง (Admissions)

1.3 สารสนเทศเกี่ยวกับเศรษฐกิจ หมายถึง สารสนเทศที่เกี่ยวข้องกับความเคลื่อนไหวทางด้านการค้าธุรกิจและการลงทุนทั้งภายในและต่างประเทศ ในระดับจังหวัด ภูมิภาค ประเทศ และกลุ่มภูมิภาคเดียวกัน อาจเป็นข้อมูลพื้นฐานหรือสถิติทางเศรษฐกิจที่สำคัญที่จะมีผลต่อการดำเนินงานทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อสถาบันอุดมศึกษาซึ่งประกอบด้วย

1) การเติบโตทางเศรษฐกิจ ได้แก่ ผลิตภัณฑ์ประชาชาติเบื้องต้น (Gross National Product หรือ GNP) ผลิตภัณฑ์ประชาชาติในประเทศเบื้องต้น (Gross Domestic Product หรือ GDP)

2) บัญชีประชาชาติ ได้แก่ รายได้ประชาชาติ รายได้ประชาชาติเฉลี่ยต่อคน และการออมเบื้องต้น มูลค่าส่งออกและนำเข้า สินค้าและบริการ และระดับความเปิดของประเทศ

3) การคลังรัฐบาล ได้แก่ รายได้งบประมาณค่าใช้จ่าย และดุลเงินสดการคลังรัฐบาล

4) อุตสาหกรรม เกษตรและบริการ ได้แก่ อัตราการขยายตัวของผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศด้านผลผลิต ดัชนีผลผลิตอุตสาหกรรม และอัตราการใช้กำลังการผลิตอุตสาหกรรม และดัชนีผลผลิตอุตสาหกรรม และดัชนีการส่งสินค้า

5) แรงงาน ได้แก่ อัตราการว่างงานของประเทศ และกำลังแรงงานรวมของประเทศ

6) การค้าระหว่างประเทศ ได้แก่ มูลค่าส่งออก มูลค่านำเข้า และดุลการค้าของประเทศ

7) การครองชีพของประชาชน ได้แก่ อัตราเงินเฟ้อ อัตราเงินฝืด และอัตราแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศ

8) ชีตความสามารถในการแข่งขันของประเทศ ได้แก่ การจัดลำดับดัชนีชีตความสามารถในการเจริญเติบโตจำแนกตามประเทศ การจัดลำดับชีตความสามารถในการเจริญเติบโตของประเทศไทย การจัดลำดับชีตความสามารถในการแข่งขันด้านธุรกิจจำแนกตามประเทศ และ การจัดลำดับชีตความสามารถในการแข่งขันด้านธุรกิจของประเทศไทย

9) การรวมกลุ่มเศรษฐกิจ ได้แก่ แนวทางในการเปิดเสรีทางการค้าและบริการ (FTA) แนวทางในการเปิดเสรีทางการค้าและบริการในภูมิภาคอาเซียน (AFTA) และแผนงานการจัดตั้งประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN Economic Community Blueprint)

1.4 สารสนเทศเกี่ยวกับสังคม หมายถึง สารสนเทศส่งผลกระทบต่อสถาบันอุดมศึกษาในด้านความต้องการหลักสูตรและรายวิชา ตลอดจนบริการวิชาการของสถาบันอุดมศึกษา และวิธีการดำเนินงานของสถาบันอุดมศึกษา ประกอบด้วย

1) ความไม่สงบภายในประเทศ ได้แก่ สถานการณ์ความไม่สงบและการก่อร้ายในประเทศ

2) การรวมกลุ่มประเทศอาเซียน ได้แก่ วิสัยทัศน์อาเซียน ค.ศ. 2020 (ASEAN Vision 2020) แผนปฏิบัติการด้านสังคม (ASEAN Socio-Cultural Community Plan of Action) และแผนงานการจัดตั้งประชาคมและวัฒนธรรมอาเซียน (ASEAN Socio-Cultural Community Blueprint)

1.5 สารสนเทศเกี่ยวกับวัฒนธรรม หมายถึง สารสนเทศที่จำเป็นต่อองค์กรในการดำเนินงานของสถาบันอุดมศึกษาในเรื่องความต้องการในด้านจัดการเรียนการสอนหลักสูตรรายวิชา การเปลี่ยนแปลงค่านิยม ทำให้สถาบันอุดมศึกษาต้องเปลี่ยนแปลงลักษณะการดำเนินงาน และการบริการเพื่อตอบสนองความต้องการของลูกค้า ประกอบด้วย ค่านิยมของผู้ปกครองและนักเรียนต่อสถาบัน ได้แก่ ความไว้วางใจต่อสถาบันอุดมศึกษา และ ความมีชื่อเสียงของสถาบันอุดมศึกษา

1.6 สารสนเทศเกี่ยวกับประชากร หมายถึง สารสนเทศที่เกี่ยวกับแนวโน้มประชากรมีการเปลี่ยนแปลงในขนาดของประชากร โครงสร้างอายุ การเปลี่ยนแปลง

โครงสร้างประชากรมีผลกระทบต่อการวางแผนและการดำเนินงานของสถาบันอุดมศึกษา ประกอบด้วย โครงสร้างประชากร ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากร มีแนวโน้มจำนวนประชากรวัยเด็กลดลง โครงสร้างประชากรวัยเรียน มีแนวโน้มจำนวนประชากรกลุ่มนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 6 ลดลง และโครงสร้างประชากรวัยสูงอายุ มีแนวโน้มจำนวนประชากรวัยสูงอายุเพิ่มขึ้น

1.7 สารสนเทศเกี่ยวกับเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร หมายถึง สารสนเทศที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการทำงานของสถาบันอุดมศึกษา โดยต้องปรับเปลี่ยนเทคโนโลยีที่ทัดเทียมหรือเหนือกว่าสถาบันอุดมศึกษาอื่น มิเช่นนั้นก็จะล้าหลังและไม่สามารถแข่งขัน ประกอบด้วย

1) ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ได้แก่ การวิจัยและพัฒนาผลิตภัณฑ์ทางเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ เทคโนโลยีการศึกษาและนวัตกรรมทางการศึกษา e-learning และความพร้อมด้านโครงสร้างพื้นฐานทางเทคโนโลยีสารสนเทศ

2) ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ ได้แก่ การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในภาครัฐ ด้านงบประมาณด้านเทคโนโลยีสารสนเทศของภาครัฐ (ด้านฮาร์ดแวร์และซอฟต์แวร์)

3) การขยายความเร็วของระบบอินเทอร์เน็ตความเร็วสูง ได้แก่ การวิจัยและพัฒนาผลิตภัณฑ์อุปกรณ์อินเทอร์เน็ตความเร็วสูง

4) การวิจัยและพัฒนาทางเทคโนโลยี ได้แก่ จำนวนการจดสิทธิบัตรของสถาบัน และจำนวนการจดลิขสิทธิ์ของสถาบัน

2. สารสนเทศสภาพแวดล้อมในการดำเนินงานของสถาบันอุดมศึกษาไทย หมายถึง สารสนเทศสภาพแวดล้อมภายนอกองค์กรที่มีผลกระทบโดยตรงต่อสถาบันอุดมศึกษา ซึ่งมีผลกระทบต่อการปฏิบัติงานประจำวันในการสร้างผลผลิตขององค์กร และการดำเนินงานเพื่อให้บรรลุเป้าหมายขององค์กร

2.1 สารสนเทศเกี่ยวกับการแข่งขัน หมายถึง สารสนเทศเกี่ยวกับการแข่งขันระหว่างสถาบันอุดมศึกษาทั้งในกลุ่มเดียวและต่างกลุ่ม ตลอดจนสถาบันอุดมศึกษาทั้งในประเทศและต่างประเทศ ประกอบด้วย

1) การจัดอันดับสถาบันอุดมศึกษาโดยหน่วยงานในประเทศ ได้แก่

หลักเกณฑ์และแนวทางการจัดอันดับของ สกอ. และ สมศ. และ ผลการจัดอันดับสถาบันอุดมศึกษาโดยหน่วยงานในประเทศของ สกอ. และ สมศ.

2) การจัดอันดับสถาบันอุดมศึกษาโดยหน่วยงานต่างประเทศ ได้แก่ หลักเกณฑ์และแนวทางการจัดอันดับของ Qaucquarelli Symonds (QS), Times Higher Education Supplement (THES), SCImago Institutions Ranking (SIR), Shanghai JiaoTong University และ Webometrics และ ผลการจัดอันดับสถาบันอุดมศึกษาโดยหน่วยงานต่างประเทศของ Qaucquarelli Symonds (QS), Times Higher Education Supplement (THES), SCImago Institutions Ranking (SIR), Shanghai JiaoTong University และ Webometrics

3) การเทียบเคียง ได้แก่ ผลการเทียบเคียงของสถาบันอุดมศึกษา
คู่เทียบเคียง

2.2 สารสนเทศเกี่ยวกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย หมายถึง สารสนเทศผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่ส่งผลต่อการดำเนินงานโดยตรงต่อการดำเนินของสถาบันอุดมศึกษาโดยสถาบันมีการกำหนดผู้มีส่วนได้ส่วนเสียของสถาบันอุดมศึกษา (Key stakeholder) ได้แก่ บุคคล กลุ่มบุคคล และ องค์กร เช่น สถาบันมีการวิเคราะห์สภาพหรือแนวโน้มของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต่อสถาบันอุดมศึกษาพฤติกรรม ความตั้งใจ ความสัมพันธ์ต่อกันและความสนใจพิเศษ ความต้องการและความคาดหวัง สถาบันมีการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันอุดมศึกษากับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต่อสถาบัน และสถาบันมีประเมินความพึงพอใจของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต่อสถาบันอุดมศึกษา

2.3 สารสนเทศเกี่ยวกับเครือข่ายความร่วมมือ หมายถึง สารสนเทศที่เกี่ยวกับความร่วมมือและเครือข่ายของสถาบันอุดมศึกษาระหว่างสถาบันอุดมศึกษา หรือองค์กรอื่นทั้งภาครัฐและเอกชน ประกอบด้วย

1) ศักยภาพและความพร้อมด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ด้านอุปกรณ์ เครื่องมือ และห้องปฏิบัติการที่มีความทันสมัย ได้แก่ มีการศึกษาความต้องการด้านการบริการวิชาการทางเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร

2) ความร่วมมือทางวิชาการและการวิจัยระหว่างสถาบันอุดมศึกษาทั้งในและต่างประเทศ ได้แก่ มีการศึกษาความต้องการความร่วมมือทางวิชาการและการวิจัยระหว่างสถาบันอุดมศึกษาทั้งในและต่างประเทศ

3) การสร้างเครือข่ายสถาบันอุดมศึกษาทั้งในและต่างประเทศ ได้แก่ การศึกษาความต้องการสร้างเครือข่ายสถาบันอุดมศึกษาทั้งในและต่างประเทศ

4) การมีส่วนร่วมกับชุมชนและท้องถิ่น ได้แก่ การศึกษาความต้องการจากชุมชนและท้องถิ่น

5) การสร้างความร่วมมือกับภาคอุตสาหกรรมในการวิจัยและพัฒนา ได้แก่ การศึกษาความต้องการความร่วมมือกับภาคอุตสาหกรรมในการวิจัยและพัฒนา

2.4 สารสนเทศเกี่ยวกับลูกค้า หมายถึง สารสนเทศที่เกี่ยวข้องกับลูกค้าของสถาบันอุดมศึกษา ประกอบด้วย ความต้องการในการศึกษาระดับอุดมศึกษา ได้แก่ จำนวนผู้สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลายในแต่ละปีการศึกษา และแนวโน้มจำนวนผู้สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลายที่ลดลง

2.5 สารสนเทศเกี่ยวกับการดำเนินงานของสถาบันอุดมศึกษา หมายถึง สารสนเทศที่เกี่ยวกับคู่แข่งทางธุรกิจ ผู้ผลิตและปัจจัยการผลิต ลูกค้า สินค้าหรือบริการทดแทน และคู่แข่งรายใหม่ ประกอบด้วย

1) คู่แข่งขัน ได้แก่ มีการวิเคราะห์สภาพการณ์ของการแข่งขันด้านอุดมศึกษา การกำหนดสถาบันอุดมศึกษาที่เป็นคู่แข่งทางตรงและทางอ้อม การหาส่วนแบ่งการตลาดของสถาบันอุดมศึกษาทั้งในประเทศ การหาส่วนแบ่งการตลาดของสถาบันอุดมศึกษาทั้งในประเทศ ภูมิภาคอาเซียน และระดับโลก

2) ผู้บริโภค ได้แก่ การตอรองของผู้บริโภคว่ามีมากน้อยเพียงใด ซึ่งถ้ามีการแข่งขันสูงและผู้บริโภคมีทางเลือกมากขึ้น อาจจะส่งผลกระทบต่อการทำงานของสถาบันในแง่ของรายได้ และส่วนแบ่งการตลาดที่ลดลง

3) ผู้ผลิตปัจจัยการผลิต ได้แก่ ผู้ผลิตที่ขายวัตถุดิบต่างๆ ให้แก่สถาบัน โดยวิเคราะห์การพึ่งพาจากผู้ผลิตปัจจัยการผลิต

4) สินค้าหรือบริการทดแทน ได้แก่ สินค้าและบริการที่มีอยู่นั้นมีโอกาสหรือไม่ที่จะมีสินค้าและบริการอื่นเข้ามาทดแทนสินค้าและบริการเดิม ซึ่งอาจทำให้รายได้จากการขายสินค้าและบริการลดลง รวมถึงส่วนแบ่งการตลาดที่ลดลงในอนาคต

5) คู่แข่งรายใหม่ ได้แก่ จำนวนสถาบันอุดมศึกษาที่เปิดใหม่ภายในประเทศ จำนวนสถาบันอุดมศึกษาที่เปิดใหม่จากต่างประเทศ และ จำนวนสถาบันอุดมศึกษาใหม่ที่คาดว่าจะมาเปิดในประเทศ

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยชี้ให้เห็นประเด็นสำคัญที่แสดงให้เห็นถึงภาพรวมของการจัดทำแผนยุทธศาสตร์การบริหารสถาบันอุดมศึกษาของไทยที่ทุกสถาบันการศึกษาภายใต้การกำกับดูแลของภาครัฐ และสารสนเทศสภาพแวดล้อมภายนอกองค์กรที่มีการใช้จริงในการวางแผน ซึ่งสารสนเทศสภาพแวดล้อมภายนอกองค์กรเหล่านี้ชี้ให้เห็นถึงทิศทางการบริหารสถาบันอุดมศึกษาและแนวทางการจัดการ และการได้สารสนเทศสภาพแวดล้อมภายนอกองค์กรเหล่านี้มา ซึ่งประเด็นสำคัญดังนี้

สารสนเทศสภาพแวดล้อมทั่วไปของสถาบันอุดมศึกษานั้น การวางแผนยุทธศาสตร์ของสถาบันอุดมศึกษามีการใช้สารสนเทศในการสร้างชื่อเสียงของสถาบัน หรือสะท้อนคุณภาพของสถาบันเพื่อเป็นการยอมรับนักเรียนและผู้ปกครอง เช่น การเข้ากลุ่มมหาวิทยาลัยวิจัยแห่งชาติ การจัดอันดับสถาบันอุดมศึกษาของหน่วยงานทั้งภายในประเทศและภายนอกประเทศ การประเมินและรับรองคุณภาพการศึกษา สถาบันอุดมศึกษาต้องสร้างความมีชื่อเสียงและความไว้วางใจ โดยกล่าวว่า การสร้างจุดแกร่งให้สถาบันอุดมศึกษา คือ ต้องค้นหาจุดแกร่งและพัฒนาตามความรอบรู้และความชำนาญของตนเอง ซึ่งส่งผลต่อทัศนคติและค่านิยมของผู้ปกครองและผู้เรียนต่อสถาบันอุดมศึกษาต่อไป

สารสนเทศเกี่ยวกับกฎหมาย กฎระเบียบและข้อบังคับเดิมเป็นส่วนหนึ่งของสารสนเทศเกี่ยวกับการเมือง โดย Harding & Long (1998) ได้เสนอกรอบการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอกองค์กรโดยเพิ่มปัจจัยกฎหมายในการวิเคราะห์ เนื่องด้วยในการดำเนินงานขององค์กรมีแนวทางในการกำกับดูแลโดยหน่วยงานที่รับผิดชอบในด้านตัวกฎหมาย หรือกฎระเบียบข้อบังคับต่างๆ จึงกำหนดปัจจัยนี้เป็นอีกปัจจัยในการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอกองค์กร โดยสรุปกฎหมาย กฎระเบียบ และข้อบังคับต่างๆ ส่งผลให้สถาบันอุดมศึกษาขาดความยืดหยุ่น ในการบริหารจัดการ สถาบันยังมีเอกภาพไม่สมบูรณ์ในบริบทของสถาบันอุดมศึกษาไทยนั้น กฎหมาย กฎระเบียบข้อบังคับเป็นส่วนหนึ่งของงานประจำ เพราะกฎระเบียบข้อบังคับในการปฏิบัติงานประจำมากกว่าที่จะมองไปในรอบของการพัฒนาคุณภาพ และศักยภาพในการแข่งขัน การดึงดูดลูกค้า และการสร้างชื่อเสียงที่โดดเด่นให้สถาบัน

จากการทบทวนวรรณกรรม และทฤษฎี พบว่า สารสนเทศเกี่ยวกับประชากรเดิมเป็นส่วนหนึ่งของสารสนเทศเกี่ยวกับสังคมวัฒนธรรม โดย Harding & Long (1998) ได้เสนอกรอบการวิเคราะห์ปัจจัยภายนอกองค์กร ที่มีการวิเคราะห์ด้านประชากรเพิ่มขึ้น ซึ่งปัจจัยนี้จำเป็นต่อการวางแผนระยะยาวขององค์กร สอดคล้องกับ Kotler & Andreasen (1991) โดยสารสนเทศเกี่ยวกับประชากร ประกอบด้วยสารสนเทศและข้อมูล โครงสร้างประชากร การย้ายถิ่น รูปแบบชีวิตครอบครัวและชุมชน และคุณภาพชีวิต สารสนเทศเกี่ยวกับประชากรนั้นจัดอยู่ในกลุ่มสารสนเทศสภาพแวดล้อมทั่วไปของสถาบันอุดมศึกษา ซึ่งสารสนเทศกลุ่มนี้มีความสำคัญต่อการวางแผนระยะยาวของสถาบันอุดมศึกษา เพื่อจะกำหนดทิศทางการดำเนินงานในอนาคตของสถาบันอุดมศึกษา Office of the Education Council (2003) Chareonwongsak (2001) กล่าวว่า การเปลี่ยนแปลงด้านประชากรที่เกิดขึ้นส่งผลต่อการพัฒนาประเทศโดยเฉพาะในด้านการศึกษา ซึ่งจะทำให้รูปแบบการศึกษามีความหลากหลายมากขึ้นในด้านหลักสูตรและวิธีการเรียน และการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรเข้าสู่วัยสูงอายุทำให้ต้องเร่งพัฒนาประเทศ ในขณะที่ยังมีสัดส่วนของประชากรวัยแรงงานอยู่ในระดับสูง โดยเน้นการผลิตกำลังคนในสาขาที่เป็นที่ต้องการของประเทศ ซึ่งต้องมีการวางแผนการจัดการศึกษาอย่างเป็นระบบ สะท้อนได้ว่าปัญหาประชากรกำลังเริ่มที่จะส่งผลกระทบต่อนักศึกษามหาวิทยาลัย จะเห็นได้จากจำนวนนักศึกษาที่เริ่มลดลง และเกิดการแย่งนักศึกษาของสถาบันอุดมศึกษา ดังนั้นจึงเห็นได้ว่าสารสนเทศเกี่ยวกับประชากร อันได้แก่ จำนวนเกี่ยวกับประชากรในปัจจุบัน หรือ แนวโน้มเกี่ยวกับประชากรในอนาคตมีความสำคัญต่อการวางแผนยุทธศาสตร์ของสถาบันอุดมศึกษาทั้งสิ้น

สารสนเทศสภาพแวดล้อมในการดำเนินงานของสถาบันอุดมศึกษา นั้น การศึกษาปัจจัยที่มีผลทำให้การบริหารจัดการสถาบันอุดมศึกษา Office of the Education Council, (2001) พบว่า ลูกค้ายูนิเวอร์ซิตีนั้นเป็นปัจจัยแรกที่มีผลต่อการบริหารจัดการสถาบันอุดมศึกษา เนื่องด้วยการศึกษาในระดับปริญญาตรีมีความจำเป็นในสังคมฐานความรู้ ดังนั้น สารสนเทศเกี่ยวกับลูกค้าที่สถาบันอุดมศึกษายังคงให้ความสำคัญกับจำนวนและแนวโน้มของผู้สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษาชั้นปีที่ 6 สารสนเทศดังกล่าวใช้ประกอบการวางแผนยุทธศาสตร์เพื่อกำหนดทิศทางการดำเนินงาน การจัดการเรียนการสอน การจัดการหลักสูตร งบประมาณ ของสถาบันอุดมศึกษา

จากการทบทวนทฤษฎีและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง พบว่า สารสนเทศเกี่ยวกับการแข่งขัน มุ่งเน้นคู่แข่งทางธุรกิจ (Porter, 1985) ประกอบด้วย คู่แข่งขันทางตรง และ คู่แข่งขันทางอ้อม (Porter, 1985; Wheelen & Huger, 2000) เมื่อนำมาประกอบ การวิเคราะห์แผนยุทธศาสตร์ของสถาบันอุดมศึกษา พบว่า การใช้สารสนเทศเกี่ยวกับการแข่งขันนั้นมีร่องรอยปรากฏ ได้แก่ การจัดอันดับสถาบันอุดมศึกษาทั้งหน่วยงานภายใน และภายนอกประเทศ การจัดอันดับสถาบันอุดมศึกษาในระดับประเทศ ระดับภูมิภาค และระดับโลก การสร้างความเป็นเลิศทางวิชาการ การแข่งขันด้านการวิจัย และการเทียบเคียง สถาบันอุดมศึกษา สอดคล้องกับสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กล่าวว่า สถาบันอุดมศึกษาไทยต้องมีการปรับตัวให้มีความพร้อมสำหรับการแข่งขันในเวทีโลกเพื่อพัฒนา สถาบันอุดมศึกษาไปสู่ระดับสากล

สารสนเทศเกี่ยวกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เป็นสารสนเทศสภาพแวดล้อมภายนอกองค์กรในการดำเนินของสถาบันอุดมศึกษา ซึ่งสารสนเทศดังกล่าวมาปรากฏขึ้นในการวิเคราะห์แผนยุทธศาสตร์ของสถาบันอุดมศึกษา สารสนเทศผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย หมายถึง ความเข้าใจของสถาบันต่อชุมชน ความสัมพันธ์ของสถาบันอุดมศึกษาและศิษย์เก่า และความมีชื่อเสียงของศิษย์เก่า และทัศนคติของผู้บริหารระดับสูงและผู้ปฏิบัติงานเกี่ยวกับ นโยบายและแผนงานของสถาบันอุดมศึกษาต่อสารสนเทศเกี่ยวกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียตาม มาตรการการบริหารภาครัฐแนวใหม่ (New Public Management: NPM) และการพัฒนา คุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐ (Public Sector management Quality Award: PMQA) อันสืบเนื่องจากนโยบายการปฏิรูประบบราชการ ซึ่งส่งผลกระทบต่อสถาบันอุดมศึกษา สังเกตของรัฐโดยมีการปรับเปลี่ยนวิธีการบริหารงานให้มีความทันสมัยโดยอิงแบบของ ภาคเอกชน โดยสารสนเทศเกี่ยวกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจะเป็นการมุ่งเน้นผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ของสถาบันอุดมศึกษา โดยเน้นการผลักดันที่มีผลต่อความพึงพอใจของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ของสถาบันอุดมศึกษา

ข้อเสนอแนะ

1. สภาพแวดล้อมภายนอกองค์กร เป็นแนวคิดที่มีรากฐานมาจากองค์กร ภาคธุรกิจ ดังนั้น สภาพแวดล้อมภายนอกองค์กรในบริบทองค์กรภาครัฐ จะมีทั้งส่วนที่เหมือน และส่วนที่แตกต่างจากภาคธุรกิจ ดังนั้นจึงเป็นประเด็นที่น่าสนใจเหมาะแก่ศึกษาและ

วิจัยเพื่อหาสภาพแวดล้อมภายนอกในบริบทองค์กรภาครัฐ ว่าที่แท้จริงแล้วประกอบด้วยสภาพแวดล้อมภายนอกองค์กรใดบ้าง และสารสนเทศสภาพแวดล้อมภายนอกองค์กรในบริบทองค์กรภาครัฐประกอบด้วยอะไร ที่นำไปสู่การพัฒนากระบวนการจัดการสารสนเทศสภาพแวดล้อมภายนอกองค์กรในบริบทองค์กรภาครัฐให้มีประสิทธิภาพ และนำไปประยุกต์ใช้ในการกำหนดนโยบายและแนวทางการสร้างความได้เปรียบในการแข่งขันต่อไป

2. การกำหนดนโยบายด้านสารสนเทศเชิงยุทธศาสตร์ของสถาบัน โดยกำหนดเป็นประเด็นยุทธศาสตร์เพื่อการบริหารจัดการเชิงยุทธศาสตร์ที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล และให้ความสำคัญกับสารสนเทศสภาพแวดล้อมภายนอกของสถาบันอุดมศึกษาสามารถแข่งขันได้และสร้างความได้เปรียบในการแข่งขัน มีเป้าประสงค์ คือระบบสารสนเทศเชิงยุทธศาสตร์เพื่อสนับสนุนการวางแผนยุทธศาสตร์ของสถาบัน

3. การพัฒนาหลักสูตรทางสารสนเทศศาสตร์และหลักสูตรการเรียนการสอนด้านสารสนเทศเพื่อการบริหาร สารสนเทศเพื่อการจัดการสารสนเทศและการสื่อสารเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร การจัดการความรู้ควรเน้นการจัดการสารสนเทศเชิงยุทธศาสตร์ หรือ ระบบสารสนเทศเพื่อการวางแผนยุทธศาสตร์ โดยต้องมีการบูรณาการศาสตร์ระหว่างการบริหารธุรกิจและการจัดการสารสนเทศ เพื่อให้ผู้เรียนมองเห็นภาพการจัดการสารสนเทศที่เป็นระบบและสามารถปฏิบัติได้จริงควรมีการนำแนวคิดการจัดการสารสนเทศสภาพแวดล้อมภายนอกองค์กร หรือมาบรรจุในรายวิชาของหลักสูตร

เอกสารอ้างอิง

- Anthony, R.N. and Herzlinger, R.E. (1980). **Management control in nonprofit organizations**. Homewood, Ill.: R.D. Irwin.
- Archawaumrung, P.(2000). Knowledge management in higher education. (In Thai). **ASAIHL-Thailand journal**. 4(2).
- Boonprasert, U. (1994). **Education planning**. (In Thai). Bangkok: S.D. Press.
- Chaisorn, S., et al.(2000). **The Rules and format development desired undergraduate course**. (In Thai). Bangkok.
- Chareonwongsak, T. (2001). **National brain plasticity: Strategic education reform**.(In Thai). Bangkok: S. Asia Press.

- _____. (2005). **Education in the 21st century: Concepts education thailand reform.** (In Thai). Bangkok: Amarin Printing & Publishing.
- Choo, Chun Wei. (2001). Environmental scanning as information seeking and organizational learning. **Special Issue of Information Research.** 7 (1).
- Coffield & Williamson. (1997). **The Challenges facing higher education'** in Coffield, F. and Williamson, W. (eds.) *Repositioning Higher Education*, Buckingham. Buckingham: Open University Press.
- Curry, A., & Moore, C. (2003). Assessing information culture: An exploratory model. **International Journal of Information Management**, 23(2).
- Daum. (2002). Citizen relationship management and electronic government, in: Meier, Andreas (Hrsg.), *E-Government*.
- Ducker. (1989). **Managing the non-profit organization.** New York: Harper Business.
- Fox, K. & Kotler, P. (1980). The marketing of social causes: The first 10 years. **Journal of Marketing**, 44.
- Harding, Sue & Long, Trevor. (1998). **Proven Management Models.** Hampshire: Gower in Aldershot.
- Harvey & Knight. (1996). **Transforming Higher Education.** Ballmoor: SHRE/Open University Press.
- Hay, C, & Watson, M. (1999). The Politics and discourse of globalization: sceptical notes on the 1999 reith lectures. **Political Quarterly**, 70 (4).
- Hee J. S. (1997). Globalization and new industrial organization: Implications for structural adjustment policies. *Regionalism versus Multilateral Trade Arrangements*, NBER-EASE ,6.
- Kanter, R. M. (1991). **The future of bureaucracy and hierarchy in organizational theory: A report from the field.** See Bourdieu & Coleman.
- Kotler, & Andreasen. (1991). **Strategic marketing for nonprofit organizations.** Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.

- Office of the Education Council.(2003). **Annual Report 2003 of Office of the Education Council**. (In Thai). Bangkok: Office of the Education Council.
- _____. (2008). **Annual Report 2008 of Office of the Education Council**. (In Thai). Bangkok: Office of the Education Council.
- Penroge, E. (1995). **The Theory of the growth of the firm**. Oxford: Oxford University Press.
- Porter, M.E. (1985). **Competitive Advantage: Creating and Sustaining Superior Performance**. New York: The Free Press.
- Santiwong, T. (1996). **Globalization marketing**. (In Thai). Bangkok: Thai Watana Panich.
- Sirisamphan, T. (2005). **New public management context and technique**. Bangkok: Vision Print and Media.
- Scott. (1998). **Organizations: Rational, natural, and open systems**. Englewood Cliffs, NJ:Prentice-Hall.
- Srisa-arn, W.(1975). **Principle of higher education**. (In Thai). Bangkok: Thai Watana Panich.
- _____. (2000). **Concept and system of education management**. (In Thai). Bangkok: Amarin Printing & Publishing.
- Vongprasert, C. (2007). **Introduction to information management**. (In Thai). Bangkok: Expernet.
- Wheelen, T. L. & Hunger, J. D. (2004). **Carnival corporation: Acquiring princess cruise line**. In T L Wheelen and J D Hunger. Strategic management and business policy (9th ed). New Jersey: Pearson Prentice Hall.